

refer the reader to a book by myself and Timothy Tilton, *The Case for the Welfare State* (Bloomington, Indiana: 1977), pp. 147-152.

N. Furniss

J. W. Letterie, *Over machtsonderzoek* (oratie), Nijmegen, KUN, 1979.

Ik heb niet aan de verleiding weerstaan Letterie's oratie te vergelijken met die van Ellemers uit 1968.¹ In deze laatste wordt een zeer gedegen overzicht gegeven van de verschillende benaderingen van macht en invloed. Hetzelfde wordt nog eens uitgebreider gedaan in het eerste deel van het proefschrift van Felling in 1974.² Het was denkbaar geweest dat Letterie in aansluiting daarop de lijnen had doorgetrokken tot het heden via een overzicht en kritische bespreking van recente studies. Letterie heeft daarentegen gekozen voor een meer gedetailleerde bespreking van enkele studies, waarbij twee min of meer recente Nederlandse studies vergeleken worden met een tweetal klassieke studies naar lokale macht: de studie naar economische machtsstructuren in Nederland van Helmers, Mokken, Plijter en Stokman (Graven naar macht) wordt vergeleken met de studie van Hunter (Community Power Structure); de studie van Braam (Invloed van bedrijven op de overheid) wordt vergeleken met die van Dahl (Who Governs?). Tenslotte wordt de benadering van Nagel (The Descriptive analysis of Power) behandeld, waarin van macht wordt gesproken 'indien uitkomsten een functie zijn van voorkeuren'. Machtsrelaties worden hier opgevat als een deelverzameling van relaties in een causaal model (p. 15). Nagel's benadering wordt kennelijk gepresenteerd, omdat het als een aantrekkelijk alternatief wordt beschouwd ('Desalniettemin zou zijn benadering een vruchtbaar uitgangspunt kunnen zijn voor het doen van exploratief onderzoek op het macro-niveau van een samenleving' - p. 16).

Deze opzet van de oratie laat toch een onbevredigend gevoel achter, omdat zo een aantal belangwekkende studies en ontwikkelingen niet aan de orde komen. Ik denk daarbij b.v. aan de studies van Laumann en Pappi³ en Braam c.s.⁴ Met name de studie van Laumann en Pappi laat zien hoe verschillende aspecten van macht en invloed geoperationaliseerd en op elkaar betrokken kunnen worden. Dit onbevredigende gevoel wordt nog sterker door de verkeerde plaatsing van de studie van Hunter. Ten onrechte wordt gesteld dat Hunter de positionele methode gebruikt (p. 2). In Hunter's studie is gebruik gemaakt van de reputatiemethode; alleen bij het opstellen van lijsten met personen, waarvoor de macht moet worden aangegeven, wordt gedeeltelijk uitgegaan van posities. De door Hunter gebruikte reputatiemethode heeft betrekking op een ander aspect van macht en invloed dan de door Helmers e.a. gebruikte positionele methode. De reputatiemethode heeft vooral betrekking op de algemeen zichtbare machtsbasis van personen en organisaties, het geheel van machtsmiddelen dat aangewend kan worden. Deze methode benadrukt dan ook meer het substantiële aspect van macht dan het relationele. De positionele methode daarentegen is vooral georiënteerd op het relationele aspect, de machts- of invloedspositie. Deze aanpak is gericht op het opsporen van kritische of centrale knooppunten en sleutelposities in besluitvormings- en toedelingsstructuren. De grondgedachte ervan is, dat een analyse van de interactie- en communicatiestructuur die die processen vorm geven, de weg kan wijzen naar centrale posities, die als machtscentra kunnen worden opgevat.⁵ Hunter's studie mag dan ook niet als vergelijkingsbasis genomen worden voor die van Helmers e.a. (maar wel

b.v. voor de centraal wo centrale pro pyramide, H en toedeling c.s. is instit Helmers' c.s. het geheel a dat daarbij daarmee ge mijdelijk 'o) bedrijven ee zijn dan die om aan te (hfd. 3), is gedaan het (p. 6).

In mijn l heb ik aang bij de decisi onderschrij terecht doo de daadwer macht en i Haram's st teert en lu methode b van non-de (p. 12; waa bespreking van de pos decisiemeth studie over toegegeven zocht) van overschadu buiten om

Ik vind l Nagel aan het macro-macht als uiteengeze de mechar schouwing indien Let macht en i vanuit één onderzoek dat de ver

ten met die van
ht gegeven van
vordt nog eens
elling in 1974.²
ijnen had door-
an recente stu-
erde bespreking
studies verge-
de studie naar
Plijter en Stok-
er (Community
o. de overheid)
rdt de benade-
rin van macht
uren? Machts-
in een causaal
dat het als een
ijn benadering
tief onderzoek
ter, omdat zo
rde komen. Ik
s.⁴ Met name
van macht en
Dit onbevred-
de studie van
hode gebruikt
ode, alleen bij
vorden aange-
bruikte repu-
vloed dan de
methode heeft
en en organi-
zeze methode
elationele. De
ionele aspect,
van kritische
delingsstruc-
en communi-
centrale posi-
mag dan ook
a. (maar wel

b.v. voor de inspirerende studie van Crenson, waarin reputatie van macht eveneens centraal wordt gesteld).⁶ Ten onrechte stelt Letterie dat ook bij Helmers e.a. het centrale probleem is leiders te lokaliseren (p. 5). Hunter zocht een leiderschaps-pyramide, Helmers e.a. zoeken knooppunten en sleutelposities in besluitvormings- en toedelingsstructuren. Hunter's benadering is personalistisch, die van Helmers c.s. is institutionalistisch. Om dergelijke knooppunten te lokaliseren selecteren Helmers c.s. een aantal besluitvormingseenheden op grond van hun machtsbasis, het geheel aan machtsmiddelen dat zij ter beschikking hebben. Letterie bekritiseert dat daarbij voor verschillende categorieën eenheden nagegaan is (en vervolgens daarmee geoperationaliseerd is) waarin hun machtsbasis ligt. Dit ligt echter onvermijdelijk opgesloten in het feit dat nu eenmaal de machtsbasis van productie-bedrijven een andere is dan die van financiële bedrijven en wederom beide anders zijn dan die van overheidsorganen. Dat vervolgens een heel hoofdstuk is besteed om aan te tonen dat de geselecteerde personen de ondernemingsfunctie beheren (hfd. 3), is Letterie kennelijk ontgaan, omdat hij stelt dat 'men geen poging heeft gedaan het machtsvermogen van de geselecteerde personen verder te onderzoeken' (p. 6).

In mijn bespreking van Braam's studie 'Invloed van bedrijven op de overheid' heb ik aangegeven waarom Braam's methode in wezen gerangschikt moet worden bij de decisiemethode, hoewel Braam pretendeert, invloed direct te meten.⁷ Letterie onderschrijft dit; de klassieke studie van Dahl en die van Braam worden dan ook terecht door Letterie met elkaar vergeleken. Beide studies richten zich primair op de daadwerkelijke uitoefening van macht en invloed, het instrumentele aspect van macht en invloed. Letterie onderschrijft ook dat de belangrijkste verbetering van Braam's studie t.o.v. die van Dahl ligt in het feit dat hij eerst particulieren selecteert en hun belangen vaststelt, terwijl in vroegere toepassingen van de decisiemethode beslissingen geselecteerd werden. Daarmee worden een aantal aspecten van 'non-decision making' - zij het niet alle - in de decisiemethode geïncorporeerd (p. 12; waarom wordt hier niet, maar wel later bij een ondergeschikt punt naar die bespreking verwezen?). Ik betwist echter dat Braam in zijn studie de perspectieven van de positionele methode op een vruchtbare wijze combineert met die van de decisiemethode (p. 13). Hier had Letterie vruchtbaar kunnen refereren naar de studie over Collectieve Acties van Braam c.s., waarin duidelijk blijkt (maar niet toegegeven wordt) dat gevestigde posities (die door Helmers e.a. worden onderzocht) van belang zijn voor permanente toegang, macht en invloed, maar dat deze overschaduw worden door een 'nieuwe structuur' van tijdelijke contacten daarbuiten om wanneer directe belangen op het spel staan.⁸

Ik vind het jammer dat Letterie op het einde van zijn oratie de benadering van Nagel aanbeveelt als een vruchtbaar uitgangspunt voor exploratief onderzoek op het macro-niveau van een samenleving. De grote problemen die ontstaan wanneer macht als een causale relatie wordt opgevat, worden door verschillende auteurs uiteengezet.⁹ Het belangrijkste bezwaar tegen deze benadering ligt in het feit dat de mechanismen, waarlangs macht wordt opgebouwd en uitgeoefend, buiten beschouwing worden gelaten.¹⁰ Ik zou het veel aantrekkelijker hebben gevonden, indien Letterie had voorgesteld in één onderzoek de verschillende aspecten van macht en invloed te onderzoeken, op elkaar en op andere variabelen te betrekken vanuit één geïntegreerd begrippenkader. Elk van de methodes wordt door de onderzoekers teveel als alleenzaligmakend beschouwd. Te weinig wordt ingezien dat de verschillende methoden elk slechts refereren naar bepaalde aspecten van

macht en dat zij daarom in wezen elkaar aanvullen.

Tenslotte wil ik nog een opmerking maken over het onderscheid hypothese-toetsend en beschrijvend onderzoek, dat herhaaldelijk in de oratie wordt gemaakt. De suggestie wordt gewekt dat onderzoek, waarin geen expliciete hypothesen worden geformuleerd, beschrijvend zou zijn (zoals dat van Helmers c.s.). De sociale wetenschappen hebben behoefte aan studies die liggen op het grensvlak van beschrijvend en hypothesetoetsend onderzoek; studies die er op gericht zijn hypothesen te genereren. Voor dit soort studies is een hele methodologie in ontwikkeling, die in eerste instantie door Tukey is uitgewerkt.¹¹ Leinhardt en Wasserman omschrijven deze benadering, aangeduid met de naam 'exploratory data analysis' als volgt: 'Exploratory data analysis, is essentially a process through which data are examined to gain insight into how variables should be expressed, how the functional structure should be modeled, and what analytic methods should be used to test and evaluate the model'.¹² Ik denk dat de waarde van alle vier empirische studies – ook die van Braam – juist in dit aspect gelegen is.

F. N. Stokman

Noten

1. J. E. Ellemers, *Macht en sociale verandering. Een terreinverkenning*, Meppel: Boom, 1968.
2. A. J. A. Felling, *Lokale macht en netwerken. Een methodologische terreinverkenning*, Alphen aan den Rijn: Samsom, 1974.
3. Edward D. Laumann en Franz U. Pappi, *Networks of Collective Actions. A perspective on community influence systems*, New York: Academic Press, 1976; Edward D. Laumann, *Bonds of Pluralism: the form and substance of urban social networks*, New York etc.: Wiley, 1973.
4. G. P. A. Braam e.a., *Collectieve acties. Participanten, ongelijkheid en lokale democratie; een veldstudie in zeven Nederlandse gemeenten*, Meppel: Boom, 1976.
5. Zie o.a. H. M. Helmers, R. J. Mokken, R. C. Plijter en F. N. Stokman, m.m.v. Jac. M. Anthonisse, *Graven naar macht. Op zoek naar de kern van de Nederlandse economie*, Amsterdam: Van Gennep, 1975, hfd. 2.
6. Matthew A. Crenson, *The un-politics of air pollution. A study of non-decision-making in the cities*, London: John Hopkins Press, 1971.
7. F. N. Stokman, Bespreking van G. P. A. Braam, *Invloed van bedrijven op de overheid. Een empirische studie over de verdeling van maatschappelijke invloed*, Meppel: Boom, 1973, *Acta Politica*, 11 (1976), p. 269-272.
8. Zie Braam c.s., *op. cit.*, met name hfd. 4 (p. 67-94).
9. Zie b.v. de reader van Brian Barry (ed.), *Power and political theory. Some European Perspectives*, London etc.: Wiley, 1976 (met name de bijdrage van F. Chazel).
10. Zie ook de bespreking van Nagel's boek door H. P. L. Seip in *Acta Politica*, 12 (1977), m.n. p. 431.
11. J. W. Tukey, *Exploratory data analysis*, Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1977.
12. Samuel Leinhardt en Stanley S. Wasserman, Exploratory data analysis: An introduction to selected methods, in: Karl F. Schuessler (ed.), *Sociological Methodology 1979*, San Francisco etc.: Jossey-Bass, 1978, p. 313.

De nog
aan de
heeft g
verklar
de niet-
we Sofi
ongetw
lische i
ondank
Aan de
scherpe
brengt
sche op
zijn ha
mische
verduic
zijds bi
altijd e
In de
behand
gesteld
uitblijv
produk
ethnisc
afschaf
tisch 'tc
poginge
uitsluit
zich ba
ment a
van zijr
tie ond
ene gro
ten. De
nl. 'usu
Dit mo
niet ge
bestaar
Parkin
maar h
te ontd
de 'stru
om cau
het beg